

Evaluatie

7 september 2023

- 1. Aanleiding**
- 2. Het proces en de resultaten tot nu**
 - 2.1. *Het voortraject*
 - 2.2. *De definitieve vestiging van een wolf*
 - 2.3. *Mijlpalen*
- 3. Opgedane ervaringen en openstaande vragen**
 - 3.1. *Werksfeer*
 - 3.2. *Samenstelling*
 - 3.3. *Taken*
 - 3.4. *Deelnamebereidheid preventie*
 - 3.5. *Feiten en cijfers over de wolf in Fryslân*
 - 3.6. *Nog te ontwikkelen*
- 4. Aanbevelingen voor het vervolg**

1.Aanleiding

Gedeputeerde Staten van Fryslân hebben op 22 maart 2022 Gebiedskommisje Wolf (GW) ingesteld¹. In het instellingsbesluit staat bij artikel 2 dat GW de volgende taken heeft:

- 1) Het opstellen van een schadepreventieplan in het door Gedeputeerde Staten vastgestelde wolvengebied in de provincie Fryslân;
- 2) Het gevraagd of ongevraagd adviseren van Gedeputeerde Staten over:
 - a) beschermingsmaatregelen voor gehouden landbouwhuisdieren met betrekking tot wolven;
 - b) bijzondere gevallen van wolvenschade;
 - c) de financiering van gewenste beschermingsmaatregelen.
- 3) Het adviseren van eigenaren van landbouwhuisdieren in Fryslân over de preventie voorafgaand aan de vestiging van wolven, hieronder mede te verstaan het opstellen van één of meerdere gebiedsgerichte schadepreventieplannen gericht op de bescherming van landbouwhuisdieren met betrekking tot een door Gedeputeerde Staten aangewezen wolvengebied wanneer een wolf zich vestigt.
- 4) Het verzorgen van procesbegeleiding om de desbetreffende eigenaren van landbouwhuisdieren te informeren en te betrekken bij een gebiedsgericht schadepreventieplan.
- 5) Voorlichting geven en communiceren over:
 - a) de waarde en betekenis van de wolf in het Friese ecosysteem richting de Friese Mienskip;
 - b) preventie van wolvenschade richting dierhouders.
- 6) Het evalueren van de gebiedscommissie en adviseren over de vervolgstappen.

De leden van de GW zijn benoemd voor een periode van drie jaar. De evaluatie als bedoeld in het 6^e lid wordt nu uitgevoerd omdat de oorspronkelijke driejaars periode van Gebiedskommisje Wolf nu voor de helft is verstreken en het einde van het huidige budget vanuit Gedeputeerde Staten van Fryslân nadert -namelijk januari 2024-. Bovendien heeft de wolvencommissie inmiddels zelf voldoende ervaring opgedaan -ook via de voorloper van GW namelijk Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân- om aanbevelingen te doen voor het vervolg. Deze evaluatie is opgebouwd uit drie delen. We starten met het proces en de resultaten tot nu. Daarna volgt een beschrijving van de opgedane ervaringen. De evaluatie sluit af met aanbevelingen voor het vervolg.

¹ Zie voor het reglement de volgende link: https://repository.officiële-overheidspublicaties.nl/cvdr/CVDR675079/1/html/CVDR675079_1.html

2. Het proces en de resultaten tot nu

2.1 Het voortraject

Vanwege de vraag vanuit zowel de maatschappij als provinciaal bestuur werd door Gedeputeerde Staten van Fryslân op 30 maart 2021 de Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân ingesteld. In Fryslân was op dat moment geen sprake van een gevestigde wolf – en dus geen noodzaak vanuit het interprovinciaal wolvenplan om een gebiedscommissie in het leven te roepen-, maar er was wel behoefte aan advies over preventie van wolvenschade. Deze projectgroep bestond uit vertegenwoordigers van LTO Noord (vakgroep schapenhouderij), de Stichting Beheer Platform kleinschalige schapen- en geitenhouders, Vereniging van Friese Gemeenten, Kollektivenberied Fryslân en een schaapherder met ervaring met het treffen van preventieve maatregelen. Daarnaast waren Fries Particulier Grondbezit en de terreinbeherende organisaties (TBO's) agendaleden. Dit gebeurde onder voorzitterschap van Harry Oosterman en ondersteuning van een provinciale ambtelijke secretaris.

2.2 De definitieve vestiging van een wolf

Op 14 december 2021 werd duidelijk dat een wolvin zich definitief had gevestigd in Zuidwest-Drenthe en ook snel bleek dat Zuidoost-Fryslân een onderdeel was van haar territorium. Gedeputeerde Staten van Fryslân besloot daarom op 22 maart 2022 om Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân op te vormen naar een gebiedscommissie. Daarom werd Staatsbosbeheer namens de terreinbeherende organisaties een actieve lid van de gebiedscommissie en 'verhuisden' de leden van Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân mee naar Gebietskommisje Wolf. Wederom gebeurde dit onder de voorzitterschap van Harry Oosterman en ondersteuning van een provinciale ambtelijke secretaris.

2.3 Mijlpalen

Zie onderstaande tabel voor een gecomprimeerde tijdslijn van mijlpalen.

Datum	Gebeurtenis
2018	Start van sporadische aanvallen van zwerfwolven in Fryslân
2019	Provincies committeren zich aan interprovinciaal wolvenplan
30 maart 2021	Instellen van de Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân (PPWF)
November 2021	Advies van PPWF aan Gedeputeerde Staten over omgaan met de wolf in Fryslân (preventieplan). ²
Winter 2021/2022	Vestiging van twee wolven in regio Zuidwest-Drenthe & Zuidoost-Fryslân
22 maart 2022	Omvormen van de Projectgroep Preventie Wolvenschade Fryslân tot een gebiedscommissie. Daarnaast wordt een wolvegebied aangewezen, een subsidieregeling opengesteld en een wolvenconsulent aangesteld.
11 juni 2022	Bijwonen en advies verstrekken op 'Het dag van het schaap'
Juli/augustus 2022	Sprake van roedelvorming Zuidwest-Drenthe & Zuidoost-Fryslân
24 juni 2022	Veldbezoek grootschalige schapenbeweidingsbedrijf op grens Flevoland, Fryslân en Overijssel.

² Zie voor meer informatie: <https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/ppwf-advies-wolf-fryslan.pdf?cb=-Kntc9OP>

Oktober 2022	Noordelijke reactie op conceptversie van geactualiseerde interprovinciaal wolvenplan. Fryslân was initiatiefnemer van deze reactie. ³
Oktober 2022	Eerste faunaschade door goudjakhals in Fryslân
Oktober/ november 2022	Mede organiseren praktijksessie met dierhouders in Drenthe/Fryslân ⁴
20 maart 2023	Mede organiseren van een informatiebijeenkomst voor 25 dierenartsen uit Drenthe en Fryslân. Zij kunnen voortaan DNA afnemen bij gewond geraakt vee na vermoedelijke wolvenschade
April 2023	Oplevering eerste nieuwsbrief van Gebietskommissie Wolf ⁵
1 juni 2023	Bijeenkomst klankbordsessie over (voorkomen van) schade door de wolf rond Drents-Friese Wold ⁶
Juli 2023	Wederom zijn er welpen geboren binnen het roedel van Zuidwest-Drenthe & Zuidoost-Fryslân
7 september 2023	Evaluatie Gebietskommissie Wolf
September 2023	Advies Gebietskommissie Wolf aan Gedeputeerde Staten n.a.v. klankbordsessie 1 juni jl.

³ Zie voor meer informatie: https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/noordelijke_reactie_ipo_wolvenplan.pdf

⁴ Zie voor meer informatie: https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/verslag_praktijksessies_wolvencommissie_drenthe_221219.pdf?cb=W13Odeik

⁵ Zie voor meer informatie: https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/nieuwsbrief_gebietskommissie_wolf_april_2023.pdf?cb=eTnkn6Ki

⁶ Zie voor een verslag van de klankbordsessie: https://cuatro.sim-cdn.nl/fryslan/uploads/230601_verslag_klankbordsessie_gebietskommissie_wolf.pdf

3.1 Opgedane ervaringen en openstaande vragen

3.1 Werksfeer

Bij de evaluatie is stilgestaan bij ieder zijn ervaringen met het werken in Gebietskommisje Wolf. De leden vinden dat ze prettig kunnen opereren binnen de gebiedscommissie: zo prijzen ze de mogelijkheid om inbreng te kunnen leveren onder de term: 'stemmen zonder last of ruggespraak' en de constructieve samenwerkingen met de andere leden of externe partijen. Er heerst een veilige, onbevangen en constructieve sfeer binnen de groep.

3.2 Samenstelling

Om de slagvaardigheid binnen de gebiedscommissie te houden wenst de gebiedscommissie dat er momenteel geen extra vertegenwoordigers meer worden toegevoegd.

Gebietskommisje Wolf vindt dat zij dusdanig gemêleerd gezelschap zijn dat ze een goede afspiegeling zijn van de Mienskip. De leden zijn van mening dat ze daarom ook toekomstige uitdagingen -bijvoorbeeld het voorkomen van wolvenaanvallen op paarden en rundvee- kunnen tackelen. Wel zouden ze graag zien dat de vacante positie van verenging van Friese gemeenten wordt ingevuld door een lid namens de gemeenten.

3.3 Taken

In de aanleiding zijn de taken van Gebietskommisje Wolf benoemd. De leden hebben deze doorgenomen en willen graag de volgende opmerkingen meegeven:

- I. Bij de taken wordt veelvoudig gesproken over een schadepreventieplan, maar GW concludeert dat er in Fryslân hiervoor geen noodzaak is. De wens voor het opstellen van een schadepreventieplan komt uit het interprovinciaal wolvenplan, die stelt namelijk het volgende: *“Als een territorium wordt vastgesteld wordt een gebiedsproces gestart waarin de betrokken stakeholders (landbouw, terreinbeheerders) samen met de betreffende provincie(s) een schadepreventieplan opstellen waarin risicolocaties en –bedrijven in beeld worden gebracht”*. Echter, blijkt in de praktijk dat er weinig meerwaarde ontstaat door een 'nieuw' gebiedsgerichte schadepreventieplan voor Fryslân op te stellen. Zo is het gestelde in het schadepreventieplan van Gelderland ook grotendeels toepasbaar in Fryslân en daarmee in principe generiek. Daarnaast heeft de voorloper van Gebietskommisje Wolf in november 2021 een advies uitgebracht aan Gedeputeerde Staten van Fryslân over welke preventiemogelijkheden er kunnen worden toegepast in de Friese situatie. De leden vinden dit daarmee afdoende en zouden graag willen zien dat de beschreven taken in het reglement hierop worden aangepast.
- II. Vanwege de polariserende maatschappij -zeker als het gaat over de aanwezigheid van de wolf- zien de leden van Gebietskommisje Wolf zich niet als de instantie die *“de waarde en betekenis van de wolf in het Friese ecosysteem richting de Friese Mienskip”* moeten gaan verkondigen. Om te voorkomen dat zij worden gezien als voor- of tegenstander van de wolf hebben zij tot op het heden deze taak niet uitgevoerd. Zij stellen hierbij ook de vraag of dit momenteel zal bijdragen aan een toename in het treffen van preventieve maatregelen tegen wolvenschade. De leden zouden daarom graag willen dat deze taak uit het reglement wordt geschrapt.

3.4 Deelnamebereidheid preventie

De eerste ervaringen leren dat er onvoldoende preventieve maatregelen worden getroffen tegen wolvenschade. Zo blijkt in Fryslân dat bij alle gevallen van wolvenschade -tot op het heden- er geen tot onvoldoende preventie was getroffen tegen een wolvenaantal. Hiermee kan worden gesteld dat de bereidheid tot het treffen van preventieve maatregelen achterblijft, dit was tegen de verwachtingen in omdat voorafgaand aan de openstelling van de subsidieregeling veel dierhouders hierom vroegen. ‘

Zelfs praktijksessies op locatie met proefopstellingen en een herhaalde wolvenaantal in het gebied leidden nog niet tot een merkbare toename. In het voorjaar van 2022 is een wolvenconsulent gestart om hobbyhouders en veehouders van praktisch advies te voorzien en te helpen bij hun aanvragen. Dit zou de drempel om maatregelen te treffen en daarvoor subsidie aan te vragen moeten verlagen. De wolvencommissie meent dat door communicatie (nieuwsbrief, provinciale webpagina, demonstratieopstellingen en mediaberichten) er een verandering zou kunnen optreden. Echter, werd bij de klankbordsessie van 1 juni 2023 wederom duidelijk welke factoren voornamelijk van invloed zijn op de deelnamebereidheid: draagvlak voor de wolf, te diverse berichtgeving over de wolf, relatie met overheid/vertrouwen hierin, algemene polarisatie (denk ook aan stikstofdossier en gedachten over natuur) en impact op bedrijfsvoering.

Gebietskommissie Wolf ziet het verhogen van de deelnamebereid voor het treffen van wolfwerende maatregelen daarom als hoofdtaak voor de aankomende tijd.

3.5 Feiten en cijfers over de wolf in Fryslân

Aanwezigheid van wolven

In december 2021 was er volgens het interprovinciaal wolvenplan sprake van een gevestigde wolf in Zuidoost-Fryslân/Zuidwest-Drenthe. Dezelfde winter werd zelfs duidelijk dat er sprake was van een heus wolvenpaar in dit gebied, omdat een mannelijk individu zich erbij had gevoegd. In de zomer van 2022 bleek dit paar drie welpen (twee reuen / één teef) te hebben gekregen waardoor er sprake was van een roedel wolven. De vrouwelijke nakomeling van de roedel is op 16 januari 2023 in Hoogersmilde doodgereden en een mannelijke nakomeling werd op 9 juli 2023 doodgeschoten bij het incident in Wapse. In het begin van de zomer werd duidelijk dat het roedel wederom welpen -vijf stuks- had gekregen. Het leefgebied van de roedel bestaat uit meerdere natuurgebieden en tussenliggend agrarisch gebied in het grensgebied van Fryslân en Drenthe bleek uit een studie van Wageningen Environmental Research.

Schadetegemoetkoming

De provincie Fryslân vergoedt schade door de wolven aan hobby- en bedrijfsmatig gehouden vee. Ook eventuele kosten van de veearts en destructie worden vergoed. De hoogte van de tegemoetkoming hangt af van de taxatiewaarde van het dier. Recent is in de richtlijn voor taxatie bij wolvenschade door BIJ12 aangepast. Hieronder enkele cijfers over de tegemoetkoming in wolvenschade en de aanvallen en schademeldingen per diersoort.

Tabel met uitgekeerde tegemoetkoming van wolvenschade in Fryslân

(kalender) Jaar	Hoogte tegemoetkoming van wolvenschade in Fryslân
2018	€ 5.005
2019	€ 2.571
2020	€ 1.525
2021	€ 4.931
2022	€47.753

Subsidie

De provincie heeft voor drie jaar - tot 14 december 2024 - € 200.000 beschikbaar gesteld. Er is rekening gehouden met een aanloopfase en de commissie hoopt dat de Mienskip op langere termijn de wegen naar de regeling beter gaat vinden. De commissie kijkt samen met Gedeputeerde Staten van Fryslân of de subsidieregeling goed gebruikt wordt en aansluit bij de behoefte. Vanuit de schapenhouderij ziet men arbeidskosten graag ook vergoed. De aanschaf van wolfwerende rasters wordt grotendeels gesubsidieerd, maar het goed beheren van preventieve maatregelen kost veel tijd. Dit is vooral voor de grote weidebedrijven een fors probleem.

Tabel met overzicht van aangevraagde en verstrekte subsidie voor wolfwerende maatregelen

Subsidieaanvragen 12.04.2022* - 01.09.23	
Aantal aanvragen	9
Aantal aanvragen nog in behandeling	0
Aantal aanvragen afgewezen	0
Totaal toegekend bedrag	€ 22.955

* de subsidieregeling werd op 12 april 2022 opengesteld.

3.6 Nog te ontwikkelen

Schade en preventie bij andere diersoorten

Schade door wolven beperkt zich niet tot schapen en geiten. Gebietskommissie Wolf adviseert alle dierhouders om passende maatregelen te treffen. De vraag intensificeert of de subsidieregeling en preventiemogelijkheden moet worden uitgebreid naar/voor overige gehouden dieren. Het overleg hierover wordt landelijk gevoerd en de uitkomsten zijn naar verwachting onderdeel van het nieuwe interprovinciale wolvenplan. Gebietskommissie Wolf staat positief tegenover een vergoedingsregeling en subsidiemogelijkheid voor alle wolf-gevoelige dieren in het leefgebied van de wolf.

Arbeidskosten

Er moet voldoende financiële compensatie komen voor begrazingsbedrijven die hun bedrijfsvoering moeten aanpassen. Naast het subsidiëren van kosten voor preventieve maatregelen moeten ook verdere kosten vergoed worden: de arbeids- en onderhoudskosten en de kosten van het noodzakelijk overschakelen op zeven dagen per week hoeden met (semi-)permanente nachtkralen. Wij vinden dat factor arbeid nader in kaart moet worden gebracht.

Onderhoud, slijtage en vervanging en maximering van de bijdrage.

Er is weinig oog voor de wijze van vergoeding van onderhoud, slijtage en vervanging van wolfwerende rasters. Dit zal daarom nader worden onderzocht. Ook moet duidelijk worden of, en zo ja onder welke voorwaarden, een hogere bijdrage kan worden gegeven dan huidige maximale bijdrage per ondernemer van 20.000 euro per drie jaar (de-minimis).

*Zie voor het complete advies van
Gebietskommissie Wolf aan Gedeputeerde Staten
van Fryslân het document: "Advies
Gebietskommissie Wolf September 2023"*

4. Aanbevelingen voor het vervolg

De evaluatie geeft inzicht in de bereikte resultaten en de onderwerpen die nog uitwerking behoeven. Tevens bood de evaluatie een mogelijk om als Gebietskommisje Wolf te bepalen welke toekomst wij daarbij zien voor onze commissie. Er is veel bereikt in de afgelopen periode. Sommige daarvan zijn tastbare resultaten: zoals de adviezen aan Gedeputeerde Staten van Fryslân, maar sommige zijn minder tastbaar, bijvoorbeeld de mogelijkheid voor Friese dierhouders om ergens hun zorgen over wolvenschade te kunnen uiten.

Een punt van zorg blijft echter de deelnamebereidheid aan de subsidieregeling. Wij hebben ons de laatste tijd daarom vooral gericht op het doorgronden van de oorzaken en het verbeteren van de regels, onder meer in samenspraak met een wolvenconsulent. Toch zien wij nog op weinig plaatsen dat er wolfwerende maatregelen worden getroffen in Fryslân.

Er zijn ook zaken die nog een nadere uitwerking verdienen. Onder andere met betrekking tot de eventuele vergoeding van arbeid en de vraag hoe om te gaan met andere gehouden (landbouwhuis)dieren. Een deel van de discussie daarover moet landelijk worden gevoerd omdat uniformiteit binnen provincies gewenst is. Het zijn overigens belangrijke onderwerpen waarvan de wijze van invulling van grote invloed is op het draagvlak voor de preventiemaatregelen.

Hoewel de pioniersfase voorbij is, is het werk van de Gebietskommisje Wolf voorlopig nog niet gedaan. De taken zijn voornamelijk van repeterende aard omdat het geen concrete projecten zijn die kunnen worden afgestreept. Aanbeveling aan Gedeputeerde Staten van Fryslân is dan ook om de Gebietskommisje Wolf voort te zetten en daarmee te blijven faciliteren. Met de komst van een wolvenconsulent en investering in communicatie via onder andere nieuwsbrieven verschuift het karakter van de commissie van praktisch ontwikkelend en uitvoerend naar een meer beleid adviserende rol met een wat lagere intensiteit. Uiteraard blijven de leden daarbij het zichtbare aanspreekpunt voor hun achterban, bijvoorbeeld tijdens praktijk/klankbordsessies. Voorstel is om de toegevoegde waarde van de gebiedscommissie na een periode van twee jaar -voor 2026- weer te evalueren.